

Streszczenie

Przełom lat 80. i 90. był na świecie czasem wielkich przemian politycznych i społeczno-gospodarczych. Ten okres to m.in. czas kryzysu gospodarczego i politycznego w krajach europejskich, w których panował ustrój realnego socjalizmu. Wraz z osłabieniem Związku Radzieckiego oraz wprowadzanymi tam reformami pojawiły się możliwości przekształceń w innych państwach socjalistycznych. W Europie Środkowo-Wschodniej objęły one m.in. Polskę, Węgry, NRD, Czechosłowację.

Autorzy za podmiot badań w niniejszej pracy przyjęli grupę wybranych miast postsocjalistycznych, leżących na terenie kilku państw wchodzących w skład regionu Europy Środkowo-Wschodniej.

Przedmiotem badań jest rozwój funkcji turystycznej w tych ośrodkach miejskich zachodzący w wyniku procesu transformacji ustrojowej po upadku realnego socjalizmu.

Zakres przestrzenny pracy obejmuje miasta zlokalizowane na obszarze wybranych krajów regionu Europy Środkowo-Wschodniej: Polski (Łódź), Słowacji (Bratysława), Rosji (Kaliningrad), Białorusi (Mińsk), Ukrainy (Lwów). Autorzy celowo wybrali ośrodki miejskie o różnej randze tak, aby uzyskać materiał badawczy przedstawiający miasta różnego typu, m.in. ośrodki regionalne jak i stolice. W ten sposób przeprowadzona analiza bazuje na zróżnicowanej próbie badawczej, a jej wyniki można uznać za reprezentatywne dla dużych miast w badanym regionie. Analiza przedstawiona w niniejszej pracy obejmuje miasta w ich granicach administracyjnych, ma ona charakter dynamiczny i przedstawia przekształcenia, które dokonały się w okresie od upadku systemu realnego socjalizmu do czasów współczesnych.

W toku rozprawy autorzy zweryfikowali pozytywnie hipotezę badawczą mówiącą, że:

„Jednym ze skutków zainicjowanych przez upadek socjalizmu przekształceń był intensywny rozwój funkcji turystycznej w dużych miastach zlokalizowanych na obszarze państw Europy Środkowo-Wschodniej. Z uwagi na postępujący proces deindustrializacji oraz wzrost znaczenia trzeciego sektora gospodarki usługi turystyczne zyskały w tych miastach istotne znaczenie. Rozwinął się sektor obsługi turystycznej, na który składają się działalności związane z hotelarstwem, gastronomią oraz sektorem imprez. Doszło do poprawy dostępności komunikacyjnej badanych obszarów, rewitalizacji przestrzeni miejskiej oraz wzrostu aktywności władz lokalnych w zakresie programów rozwoju turystyki. Przemiany te skutkują roz-

wojem ruchu turystycznego, znacząco wzrosła liczba przyjazdów turystycznych, a ich struktura uległa dywersyfikacji.”

Transformacja ustrojowa spowodowała daleko idące skutki dla gospodarki i społeczeństwa, w tym dla mieszkańców dużych miast. Do głównych czynników inicjujących przemiany badanych miast post-socjalistycznych należy zaliczyć:

- przemiany społeczne i polityczne,
- szybką globalizację gospodarki byłych krajów socjalistycznych,
- przejście od fazy industrialnej do postindustrialnej,
- zmianę statusu administracyjnego części badanych ośrodków miejskich (Mińska, Lwowa, Bratysławy),
- awans ze stolic republik lub obszarów do stolicy krajów.

Istotne zmiany zarejestrowano także w szeroko rozumianym sektorze turystycznym omawianych miast. Zachodzące przekształcenia nie były jednorodne w czasie, autorzy wydzielili trzy podstawowe etapy tych przekształceń:

- etap upadku turystyki socjalistycznej,
- etap stabilizacji,
- etap rozwoju nowoczesnej turystyki.

Najczęściej odnotowanymi w badanej próbie przejawami przemian miast pod wpływem rozwoju turystyki są:

- zmiany jakościowe i ilościowe bazy noclegowej,
- inwestycje kapitału zagranicznego w branżę hotelarską,
- zmiany jakościowe i ilościowe bazy gastronomicznej,
- zmiany jakościowe i ilościowe bazy towarzyszącej,
- zmiany w zakresie handlu detalicznego,
- rozwój infrastruktury transportowej,
- tworzenie organizacji odpowiedzialnych za promocje turystyczną miast,
- rozwój działalności kulturalno-rozrywkowej, w tym festiwalu.

Podstawowym miernikiem rozwoju turystyki w mieście jest zwiększająca się liczba przyjazdów i odwiedzin w celach turystycznych. Zebrane dane wskazują, że największa dynamika wzrostowa ruchu turystycznego w okresie postsocjalistycznym miała miejsce w Kaliningradzie (+174%) i Łodzi (+125%). Najmniejsze wzrosty ruchu turystycznego zanotowała Bratysława (+50%) i Mińsk (+26%). Bardzo dynamiczny wzrost liczby turystów w Kaliningradzie wytłumaczyć można specyficznym położeniem tej rosyjskiej enklawy. Znajduje się ona bowiem w szczególnym miejscu pomiędzy państwami Unii Europejskiej. W przypadku Kaliningradu istotna jest także bliskość dwóch granic oraz fakt, że Kaliningrad był przez długi okres zamkniętą strefą militarną. Łódź z kolei w okresie post-

socjalistycznym postrzegana jako biedne i zaniedbane miasto bez szczególnych walorów turystycznych przeszła intensywną transformację skutkująca zwiększeniem atrakcyjności turystycznej. Bratysława – niewielki – 50% wzrost zawdzięcza bliskości Wiednia i dogodnemu położeniu komunikacyjnemu. Wszystko to sprawia, że ruch turystyczny w stolicy Słowacji już na początku okresu transformacji pozostawał na wysokim poziomie. Z kolei Mińsk, miasto na wczesnym etapie przemian, ma słabo rozwiniętą infrastrukturę turystyczną i okres dynamicznego wzrostu wielkości ruchu turystycznego ciągle jeszcze przed sobą.

Przebadana grupa miast daje przegląd różnych stadiów turystycznej transformacji obszarów miejskich. Przemiany te uwarunkowane są rzeczywistością gospodarczą, społeczną jak również polityczną. Autorzy na podstawie obserwacji wyróżnili trzy grupy miast.

Grupę pierwszą stanowią Łódź i Bratysława, które są miastami w fazie głęboko zaawansowanej transformacji, z dużym udziałem dobrze rozwiniętej turystyki o charakterze kapitalistycznym.

Do grupy drugiej zakwalifikowano Lwów i Kaliningrad będące miastami na początkowym etapie zaawansowanej fazy transformacji, w których turystyka rozwija się intensywnie wkraczając w stadium kapitalistyczne.

W ostatniej grupie znalazł się Mińsk będący ośrodkiem miejskim w fazie średniozaawansowanej transformacji. Turystyka o charakterze kapitalistycznym dopiero zaczyna się w mieście rozwijać, a infrastruktura towarzysząca w większym stopniu służy obsłudze potrzeb mieszkańców niż przyjezdnych.